

Elszaszer Vanda Katalin

Pegida – a szélsőjobboldal előretörése Németországban?

Németországban 2014 őszén Drezdában alakult meg az úgynevezett Pegida-mozgalom (Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes),¹ a németországi – szélesebb értelemben európai – bevándorlási folyamatok, az iszlám jelenléte elleni társadalmi-politikai fellépésként. A tanulmány a mozgalom kialakulásának okait, fejlődését és sikerének hátterét mutatja be.

Az elmúlt években több nyugat-európai országban megfigyelhető az a tendencia, hogy a lakosság a politikai spektrum közepétől valamelyik szélsőség felé mozdul el politikai preferenciái tekintetében. A gazdasági, társadalmi és szociális szférában bekövetkező változások éreztetik hatásukat a politika terén is. Ennek legkézenfekvőbb jele a választópolgárok politikai aktivitásának, illetve nézeteinek változása. A szélsőséges, radikális – elsősorban jobboldali – mozgalmak és pártok egyre nagyobb teret nyernek, hangsúlyosabbá válnak egy-egy ország politikai palettáján. Politikai üzeneteik szélesebb rétegekhez jutnak el, mert a számukra fontosnak titulált ügyek sok tekintetben fedésben vannak a társadalom nagyobb részét foglalkoztató aktuális problémákkal. Annak ellenére, hogy erősödik pozíciójuk az állam életében, a legtöbb regnáló párt elutasítja az egyértelműen szélsőséges pártokkal, csoportokkal való együttműködést, akár a párbeszédet is. A második világháború óta pedig nem volt rá példa, hogy kormánypozícióba kerüljenek vagy akár koalíciós partnerként számításba vegyék őket.

A tanulmány célja, hogy bemutassa az úgynevezett Pegida-mozgalom hátterét, fejlődését és politikai-társadalmi sikerének titkát, és megvizsgálja, hogy reális félelemmel állunk-e szemben, ha a jobboldali szélsőségesek előretörésétől tartunk Németországban? A Pegida tevékenysége jelentős belpolitikai következményekkel járhat, a mozgalmat támogatók számának növekedése és a szervezet fejlődése számottevő hatással lehet a jelenleg kormányzó kereszténydemokrata-keresztényszociális (CDU-CSU) nagykoalícióra is. A Pegida-mozgalom egyik célja „a Nyugat megmentése az iszlamizációtól”, vagyis igen erős bevándorlóellenesség, illetve idegenellenesség írható számlájukra. Éppen ezért a tanulmány vizsgálja a Pegida megalakulásuk okait, körülményeit, a szervezet céljait, illetve azt, hogy hogyan változott céljaik artikulációja a fokozott migrációs nyomást hozó 2015-ös év során?

Úgy tűnhet, hogy a mozgalom szinte a semmiből bukkant elő, pedig látni fogjuk, hogy alapítói már évek óta ismerték egymást, hasonló érdeklődési körrel rendelkeznek, és nézeteik is nagymértékben azonosak. Fontos, hogy megismerjük a mozgalom alapítóit, vezetőit, illetve támogatóikat, akik gyakorlatilag életben tartják a mozgalmat, hiszen ha nem

¹ „Európai Hazafiak a Nyugat Iszlamizálódása Ellen”, a továbbiakban Pegida.

mozgatnának meg ekkora tömegeket, nem vennének részt oly sokan a hétfői sétákon, Lutz Bachmann valószínűleg nem a 2016-os párttá alakulást tervezné. Kik és milyen motivációk mentén vannak jelen a hétfői demonstrációkon? Látni fogjuk, hogy a polgári közép támogatóin kívül (akik állításuk szerint a következő választásokon már inkább az Alternatíva Németországnak² nevű pártot fogják támogatni), egy merőben eltérő kör is megjelenik a demonstrációkon, ami tovább bonyolítja a szervezetet körüllegő rejtély megfejtését. Habár a szervezet nevében a Nyugat iszlamizációja ellen áll ki (azaz arra a társadalmi félelemre épít, hogy a muszlimok többségbe kerülnek a német társadalomban), ezért követelik a Németországba érkező muszlimok maradéktalan és minél előbbi integrációját, céljai és követelései ennél összetettebbek, talán ezért is olyan sokrétű a támogatóik köre. Kritikájuk középpontjában állnak bizonyos politikusok (de nem teljes pártok), mint például Angela Merkel vagy Joachim Gauck – akiket elsősorban a mostani menekülthelyzet miatt illetnek kemény kritikával –, de kollektívan megvetik az általuk csak „hazug sajtónak” (*Lügenpresse*) titulált „mainstream” médiát. A hétfőnként tartott demonstrációkkal, tömeges felvonulásokkal az 1989-es „hétfői tüntetésekre” utalnak, melyek hozzájárultak a kommunista rendszer bukásához az NDK-ban, és elősegítették Németország újraegyesítését. Elsődleges céljuk, hogy ezekkel a tüntetésekkel megváltoztassák a kormány aktuális menekültpolitikáját, a muszlimokat teljes integrációra sarkallják, előmozdítsák a valódi, népi demokrácia bevezetését, illetve felnyissák az emberek szemét, hogy fenntartásokkal kezeljék a „mainstream” média manipulált híradásait.

Bár van, aki úgy véli, hogy a Pegidának nincs jövője, de amíg a 2015-ben is tapasztalt menekülthullám és az Európába irányuló bevándorlás kezelése nem normalizálódik, valamint a legutóbbi, november 13-i párizsi terrortámadásokhoz hasonló események történnek Európában, vélhetően nem fog csökkenni népszerűségük. A jelenlegi helyzet kedvező a szélsőjobboldali, populistá csoportoknak és pártoknak, ezért a regnáló kormánynak minél előbb reagálnia kell a helyzetre.

A megfelelő terminológia használata: fasizmus – nemzeti-szocializmus – szélsőjobboldaliság – jobboldali radikalizmus

Természetesen a szélsőségek a politikai spektrum két szélső értékrendjét és az azokhoz kapcsolódó politikai-hatalmi struktúrákat jelölik, így mind a politikai bal-, mind a jobboldalon megfelelően azonosítani kell egy-egy mozgalom, csoport, párt helyét e spektrumban, ugyanis az egyes jellemzők alapján tudjuk meghatározni, hogy az adott mozgalom a demokratikus intézményi kereteken és értékrenden belül vagy abból kilépve kíván működni és érvényesülni.

A politikai spektrum jobboldali szélsőségeként azonosítható fasizmus, illetve a nemzetiszocializmus az első világháborút követő válságidőszakban jött létre, és Olaszországban Benito Mussolini, Németországban Adolf Hitler vezetésével fejlődött totalitárius rezsimé. Az élet minden területét befolyásolta és áthatotta az állami ideológia, melynek érvényre juttatását akár erőszakos eszközökkel is végrehajtották a társadalomban. Megerős-

2 Alternative für Deutschland, a továbbiakban: AfD.

sődésükhöz hozzájárult a társadalom elszegényedése, az első világháború pusztítása és a gazdasági világválság, valamint a tradicionális értékrend – az európai monarchikus birodalmak – felbomlása, új bal- és jobboldali politikai-ideológiai alternatívák megjelenése. A német nemzetiszocializmus szorosan összefonódott az antiszemitizmussal is.³ Világnézetének meghatározója a német felsőbbrendűség-tudat (árja nemzet), illetve a szükséges élettér (*Lebensraum*) megteremtése bármi áron.⁴ Tanait demagóg módon, precízen kivitelezett propagandával terjesztette, melynek hatásosságához hozzátartozott Hitler karizmatikus személyisége, „a Vezető” megjelenése is (*Führerprinzip*). Radikálisan egyházellenes volt, bár a zsidó valláson kívül más vallás gyakorlását nem tiltotta.

A fentiekhez képest a szélsőjobboldali mozgalmak⁵ szintén antidemokratikusak, elvetik az alapvető egyéni szabadságjogokat, a személyi és jogegyenlőséget nem tartják az egész társadalomra egyformán érvényesnek.⁶ A fentiekhez hasonlóan diktatórikus rendszer kiépítésén fáradoznak, ahol a politikai célok megvalósítása érdekében az erőszak alkalmazása bevett gyakorlat, és amelyben fontos szerepet játszik a nemzeti, faji és vallási hovatartozás.⁷ A szélsőjobboldali mozgalmakat politikai, morális és médiaelszigeteltség veszi körül.⁸

A jobboldali radikalizmus– felhasználva a populizmus eszköztárát – a politikai és szociális problémákat a gyökerüknél kívánja megragadni és „kezelní”: kompromisszumok nélkül ragaszkodik bizonyos elvekhez, az attól eltérő nézeteket képviselőkkel szemben intoleráns,⁹ a társadalmi egységet pedig úgy kívánja megteremteni, hogy bizonyos csoportokat kirekeszt a társadalomból.¹⁰ Szervezettségi szintje alacsony, így nyilvánossága is korlátozott. A törvényesség keretein belül kíván maradni, ezért sokak számára vonzó alternatívaként szolgál a politikai palettán. Gyakran hangoztatja, hogy elhatárolódik a nemzetiszocializmustól, de nézeteik sokban hasonlítanak.¹¹

3 Nem tekint minden nemzetet egyenlően: megkülönböztet egy szűk germán elitet a megtúrt nemzetektől, a kiszolgálóktól és a szolganépektől. Malkovics Tibor: Globalizáció, szélsőjobb és internet. *Kultúra és Közösség*, 2005. 2. sz. 13. o.

4 Nationalsozialismus (szócikk). In: Schubert, Klaus – Klein, Martina: *Das Politiklexikon*. Dietz, Bonn, 2011.

5 A szélsőjobboldali csoportosulások eltérőek lehetnek, de az alábbiak közös elemként mindenhol jelen vannak: nacionalizmus, rasszizmus, xenofóbia, demokráciaellenesség, erős állam, illetve erős állami irányítás igénye. Bővebben lásd Filippov Gábor: A név kötelez. A szélsőjobboldal kutatásának terminológiai problémái. *Politikatudományi Szemle*, 2011. 3. sz. 139. o.

6 Betz, Hans-Georg: Az „új jobboldal” az Európai Unió fejlett demokráciáiban. *Eszmélet*, XV. évf., 2000/61. sz. 85. o.

7 A háború előtti és alatti szélsőjobboldaliságot a biológiai alapú rasszizmus jellemezte, míg manapság inkább „kulturális fundamentalizmusról” beszélhetünk. Lásd Filippov Gábor: i. m. 142. o.

8 Dalos György: Szélsőjobb német módra. *Mozgó Világ*, 2000. 1. sz. 54. o.

9 Radikalizmus (szócikk). In: Schubert, Klaus – Klein, Martina: i. m. Szilágyi Ákos szerint a radikalizmus nem más, mint a világban jelenlevő rossz felismerése; a követők szerinti egyetlen igazság és annak megvalósítása (gyakorlatilag a létező valóság megsemmisítése). Verbális durvaság jellemző rájuk, de ez nem fajul tettelegességgé. Szilágyi Ákos: Radikalizmus, jobb és bal. In Feitl István (szerk.): *Jobboldali radikalizmus tegnap és ma*. Budapest, 1998, Napvilág, 18. o. A bűnösök meghatározásakor megfigyelhető egy éles distinkció felállítása a „mi” és „ők” között. „Ők” azok, akiket „akut válság időszakában a modern tömegtársadalom többsége is »idegenként« azonosít”. Szilágyi Ákos: i. m. 21. o.

10 Betz, Hans-Georg: i. m. 85. o.

11 Fontosnak tartja a népközösséget, a tekintélyelvűséget; tagadja az egyenlőséget, illetve elveti a mindenkire érvényes univerzális normákat. Ezenfelül támadja a jóléti államot, a transznacionális tőkét és a nemzetközi pénzvilágot, de sokszor magát az Európai Uniót is. Malkovics Tibor: i. m. 21–22. o.

„Új jobboldaliság” kialakulása?

Sokan úgy vélik, hogy a fent körülírt, a 20. századi történelmi tapasztalatokra alapozó jobboldaliság-fogalmak nem fedik le a 21. században létrejövő és megerősödő jobboldali csoportokat, így szükségesnek tartják, hogy új terminológiát vezessenek be. Az úgynevezett „új jobboldaliság” retorikájában ugyan nincs semmi újdonság, sokkal inkább az eddig ismert jobboldaliság-elemek közül válogatva alkottak új ideológiát. Az 1989–1990-es rendszerváltozások után Európa-szerte új jobboldali politika kialakulásának lehettünk szemtanúi, amivel együtt járt új jobboldali mozgalmak, szervezetek és pártok megjelenése is. A korábbiakhoz képest három dologban biztosan eltérnek ezek az új mozgalmak: 1. a különféle jobboldali csoportok hozzávetőlegesen egy időszakban értek el sikereket Európa-szerte (az 1990-es évek vége felé); 2. eljutottak odáig, hogy az alapvető politikai diskurzusokban képviseljék véleményüket; 3. valamint minden eddiginél nagyobb arányban sikerült fontos politikai pozíciókra szert tenniük.¹²

Az új jobboldaliság fontos ismérve, hogy a tradicionális fasizmust elveti, radikalizmusa verbálisan, illetve a politikai marketing területén jelenik meg. Politikai stratégiája ugyanakkor rugalmas, problémaközpontú. A média és a mainstream politika megpróbálja az új jobboldalt beskatulyázni és radikálisabb színben feltüntetni (neofasiszta, szélsőjobboldal), mint ahogy magukat definiálják; rendszeresek a neofasisztákról, neonácikról, szélsőjobboldaliakról szóló híradások.¹³ Jobban megvizsgálva az eseteket azonban látnunk kell, hogy csak kirívó helyzetekben, ritka esetekben beszélhetünk valóban szélsőséges szervezetekről, nézetekről. Felbukkannak szélsőjobboldali elemek, de nem ezek dominálják retorikájukat. Az új jobboldal nem ért egyet a fennálló politikai és társadalmi renddel, erősen ellenzi a globalizációt és a jóléti államot, a kultúrák között pedig elveti az egyenlőséget. Ez az új jobboldal tehát a társadalmi, gazdasági és kulturális status quo radikális megváltoztatására törekszik.¹⁴

Kritikájának középpontjában a demokrácia jelenlegi formája áll, egy „valódi” demokrácia megteremtését propagálja, mely a népképviselő elvére épül (a döntési folyamatokat pedig a népszavazás eredményeire alapozza), korlátozva ezzel az állam befolyását. A gazdaságban a protekcionista intézkedések híve, ellene van a külföldi tőkének, illetve az Európai Unió tagállamok feletti túlzott befolyásának is.¹⁵

Az új jobboldal támogatói határozottan multikulturalizmus-ellenesek. Amennyiben elkerülhetetlen több különböző kultúra együttélése, a szegregációt támogatja az integráció helyett, vagy pedig teljes asszimilációt követel. Az új jobboldal szerint a bevándorlók nem tudnak és nem is akarnak az európai társadalmak szerves részévé válni, inkább párhuzamos társadalmak kialakítására törekszenek. A bevándorlókérdés ideális eszköze a jobboldali csoportok mobilizációjának. Retorikájuk részét képezi, hogy a munkahelyek külföldiek általi betöltésével, a bérszínvonalak leszorításának rémképével, valamint az európai identitás (német vagy a nyugati keresztény-zsidó) fenyegettségével érvelnek.¹⁶

12 Betz, Hans-Georg: i. m. 84. o.

13 Uo. 84–85. o.

14 Uo. 86. o.

15 Uo.

16 Uo. 89. o.

Egy-egy bevándorlási hullámot követően figyelhető meg a szélsőjobboldal megerősödése, melynek újabb támogatói főként a baloldali pártok szavazói közül kerülnek ki.¹⁷

Az új jobboldal felismerte a baloldali pártok okozta csalódottság miatt kialakuló vákuumot, és alternatívát mutattak a választók tömegeinek. A mai politika képtelen választ adni a társadalmat érintő fontos kihívásokra, az új jobboldal pedig ezeket állítja kampánya középpontjába. Olyan nézeteket hirdet, amelyek a társadalom széles rétegeiben bizonytalanságot, szorongást és félelmet keltenek, mint például a történeti múlt feldolgozatlanlansága, a nemzeti identitás problematikája, a demokratikus intézményrendszerek diszfunkcionalitása, a migrációs válság és a kulturális diverzitás keltette feszültségek vagy a társadalmi rétegek közötti szakadék mélyülése.¹⁸

Veszélyességük abban van, hogy a már meglévő, de kevésbé nyílt idegenellenességet a valódi problémákkal kötik össze, ami végül politikai nyelvük természetes részévé válik, és így mobilizálják a frusztrált tömegeket. A másik problémát az okozza, hogy a jobboldal által fontosnak tartott eseményeket a politika és a „mainstream” nyilvánosság nem veszi tudomásul vagy nem veszi elég komolyan.¹⁹

A Pegida megjelenése, teremtésmítosza és a gyorsan jött siker titka

2014 őszén látszólag a semmiből bukkant elő a mozgalom Drezdában, amely azóta meghatározó jelenség lett a médiában (a „mainstream” média is rendszeresen foglalkozik vele), felforgatta a német belpolitikát (politikai egyeztetések részesévé vált), illetve az állampolgárok mindennapi életében is változást hozott (a növekvő résztvevőszám a hétfői tüntetéseken, illetve ellentüntetésekben). Az elmúlt évben többször jóslták már a Pegida bukását, ami minden rosszalló hírverésnek makacsul ellenállva rendületlenül gyűjti maga köré az aktuális politikai helyzettel elégedetlen követőket, és hétről hétre több (tíz)ezres létszámmal rendezi meg felvonulásait. Ezzel párhuzamosan megjelentek természetesen a mozgalmat ellenzők is, akik szintén az utcára vonultak, hogy hangot adjanak egyet nem értésüknek.

Mi lehet „sikerük” titka? Vajon van a mozgalomnak olyan erős bázisa, céljai, hogy hosszú távon működni tudjon? Kell-e tartanunk attól, hogy az eddig békés felvonulások a jövőben eldurvulnak, és esetleg erőszakos összetűzésekhez vezetnek, vagy megmaradnak a verbális radikalizmusnál? Ezekre a kérdésekre kell választ keresnünk, ha a Pegida-mozgalom jelentőségét fel kívánjuk mérni, miközben a rendelkezésre álló információk alapján és a szakterminológia ismeretében kísérletet teszünk annak meghatározására, hogy vajon a politikai jobboldal mely részébe sorolható be a Pegida, ha ez lehetséges egyáltalán?

A Pegida alapítói 2014. október 20-án, hétfő este tartották első felvonulásukat Drezdában, viszonylag kevés, 350 résztvevővel. Négy héttel később azonban már 3200 fős tábor jelent meg, további négy hét múlva pedig a felvonulók létszáma elérte a 15 000 főt.²⁰

17 Kovács András: Idegengyűlölet és a nyugat-európai szélsőjobboldal. In: Csepeli György – Örkény Antal (szerk.): *Gyűlölet és politika*. Budapest, 2002, Minoritás, 86. o.

18 Uo. 88–89. o.

19 Uo.

20 Geiges, Lars – Marg, Stine – Franz, Walter: *Pegida: Die schmutzige Seite der Zivilgesellschaft?* eBook transcript Verlag, Bielefeld, 2015, 9. o.

A Közel-Keleten dúló konfliktusok, főként a szíriai polgárháború és az iraki instabilitás, valamint az úgynevezett „Iszlám Állam” barbár tevékenysége a térségben nemzetközileg is komoly aggodalmat váltott ki az elmúlt években, ezért több állam úgy döntött, valamilyen formában be kíván avatkozni, hogy javítsa az ottani körülményeket. 2014. október 10-én nemcsak Drezdában, hanem Németország-szerte tüntettek az ellen, hogy az ország bármilyen módon beavatkozzon a közel-keleti eseményekbe, egyúttal pedig a kurd város, Kobane kritikus helyzetére akarták felhívni az emberek figyelmét.²¹ A tüntetésekre érkezők összetétele igen színes volt, nem kapcsolódtak egy konkrét párthoz sem.

Lutz Bachmann és Kathrin Oertel, akik egy YouTube-videóból értesültek a tüntetésekről, elhatározták, hogy szerveznek egy hasonló felvonulást. A legismertebb közösségi oldalon (Facebook) létrehoztak egy zárt, majd később nyilvános csoportot, ahol főleg közeli ismerőseik voltak tagok. Itt kezdték körvonalazni a demonstrációt, majd a mozgalom alapjait. A tagok többsége régebről ismerte egymást, így gyorsan egyezségekre jutottak a részleteket illetően. Nem akarták, hogy csupán egy online csoport legyenek, ahol lehetőségük nyílik nemtetszésük kinyilvánítására. Mindenképp utcára akarták vinni elképzeléseiket, hogy mások is lássák, többen vannak, akik hozzájuk hasonlóan gondolkodnak. A rendszeres demonstrációkban látták meg a lehetőséget arra, hogy a kormány felfigyeljen rájuk és követeléseikre.

A csoport neve először *Friedliche Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes* volt, vagyis „Békés Európaiak a Nyugat Iszlamizálódása Ellen”. Ezt változtatták nem sokkal később a mostani névre: *Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes*, vagyis „Európai Hazafiak a Nyugat Iszlamizálódása Ellen”. A névválasztásnál nem csak a németeket akarták megszólítani, véleményük szerint Európa iszlamizációja, illetve a vallás által motivált erőszakos cselekmények és a terrorizmus veszélye, valamint az európai államok közel-keleti részvétele egész Európát érintő kérdés.²² Sokan megkérdőjelezik a választást, hiszen nem az iszlamizáció veszélye áll a mozgalom céljainak középpontjában – ennél sokkal többről van szó, amint azt látni fogjuk a későbbiekben.

Az első felvonulás apropója a vallási és helyettesítő háborúk (úgynevezett proxyháborúk) elleni tüntetés volt. Lutz Bachmann a közösségi oldalakon kívül olyan helyi fórumokon is hirdette az eseményt, amelyek különböző drezdai programok, események népszerűsítésére szolgálnak. Nem számítottak nagy tömegre, körülbelül csak 100 főre, akiknek jelentős részét ismeretségi körük tette volna ki. Meglepődve tapasztalták, hogy az első tüntetésen körülbelül 350-en jelentek meg. Az online felületeken jelentkeztek olyan emberek, csoportok is, akik nyíltan szélsőséges nézeteket vallanak – a Dynamo Dresden futballhuligánjai, a szélsőjobboldali Német Nemzeti Demokrata Párt (*Nationaldemokratische Partei Deutschlands – NPD*) képviselői és a párt szimpatizánsai –, és akik akár erőszak alkalmazására is késznek mutatkoztak, de Bachmannék megkérték őket, hogy tartózkodjanak.

21 A szír–török határváros 45 000 lakosával az észak-szíriai kurdok lakta térség egyik központja volt, amely 2012, a szíriai polgárháború kitérése óta de facto a kurd Demokratikus Egységpárt (*Partiya Yekitiya Demokrat – PYD*) és a Népi Önvédelmi Erők (*Yekîneyên Parastina Gel – YPG*) kurd milícia ellenőrzése alatt állt. Az „Iszlám Állam” erői 2014 nyarán intéztek támadást a környező kurdok lakta térség (így például a Sindzsár-hegység települései) ellen, majd szeptemberben Kobane városa ellen, ami hónapokig tartó heves utcai harcokat eredményezett. A térséget 200 000 menekült hagyta el Törökország felé, az összecsapások pedig nagy nemzetközi visszhangot kaptak.

22 Geiges, Lars et al.: i. m. 9. o.

kodjanak mindennemű erőszaktól. A későbbi demonstrációkra is jelentkeztek tette kész személyek, mint például a „Kelet Ökle” (*Faust des Ostens*) nevű, nyíltan szélsőjobboldali csoport tagjai; a Pegida egyik „franchise” szervezete, az erőszakosabban megnyilvánuló lipcsei „Legida”; vagy éppen a „Huligánok a szalafisták ellen” (*Hooligans gegen Salafisten – HogeSa*) támogatói. Idővel nőtt azon támogatók száma, akik élesen elhatárolódnak ezektől a szélsőséges entitásoktól, a skandalástól, és békésen kívánják támogatni a Pegidát és az általa képviselt eszméket. Mindent egybevetve a Pegida támogatói és ellenzői köre is megnövekedett, amit egyfajta sikernek könyvelhetnek el az alapítók.

Ilyen gyors „hírnévre” senki nem számított. A Pegida sikere nemcsak a résztvevők növekvő számával mérhető, hanem az ellentüntetők megjelenésével is, akik a hétfői sétával egy időben tartanak ellentüntetéseket.²³ Ami azt illeti, az ellentüntetők sokszor azért mennek a Pegida-tüntetések helyszínére, hogy a békés menetet megzavarják, összetűzéseket provokáljanak. A tüntetők és ellentüntetők növekvő száma miatt egyre több rendőrrre van szükség ahhoz, hogy biztosítsák a felvonulók biztonságát, és a menet körüli zavargásokat mielőbb megszüntessék.²⁴

A Pegida nem csupán a békeszerető német polgárok figyelmét keltette fel, hanem a szélsőséges iszlamisták haragját is kivívta. A 2015. január 19-i menetet azért kellett lemondani, mert Lutz Bachmann halálos fenyegetés érte. A drezdai rendőrség biztonsági okokra hivatkozva betiltotta a felvonulást, mert a résztvevők élete veszélyben forgott – bár konkrét lehetséges elkövetőkről nem volt tudomása a drezdai rendőrségnek.²⁵

Emellett viszonylag hamar sikerült az aktuális politikai vezetők, pártok és legfőképp a kormány figyelmét felkelteniük. Angel Merkel 2014. karácsonyi és újévi beszédében is említést tett a Pegidáról. Felszólította a polgárokat, hogy ne kövessék a Pegidát, mert előítéletekkel és gyűlölettel teli eszméket vallanak. Joachim Gauck államelnök szerint anarchisták, ezért óvatosan kell bánni velük.²⁶

A Pegida elérte, hogy a politikai tárgyalóasztalnál is új megvilágításban vizsgálják meg a bevándorlás és menekültügy kérdéseit. 2015. január 21-én Stanislaw Tillich szászországi miniszterelnök vezetésével tartottak egy fórumot, melyen körülbelül 300 drezdai polgár vett részt. Az „Együtt Szászországban” elnevezésű esemény fő témái a menekültügy, az integráció és a bevándorlás voltak, ahol lehetőséget biztosított a résztvevőknek, hogy elmondják véleményüket és aggodalmaikat a témával kapcsolatban. Ezalatt Markus Ulbig tartományi belügyminiszter Kathrin Oertellel és Achim Exnerrel hasonló témakörökről egyeztetett.²⁷ Az AfD, melyet sokan szélsőjobboldalinak, de legalábbis erősen jobboldalinak és populistának titulálnak, hajlandó volt dialógust kezdeni a Pegidával, néhány képviselő

23 Uo. 12. o.

24 A Pegida-tüntetések résztvevőinek száma 2015 januárjáig növekvő tendenciát mutatott. A Charlie Hebdo satirikus lap párizsi szerkesztősége elleni merényletet követően érték el a legmagasabb tüntetőszámot, ami körülbelül 25 000 fő volt. A híradások szerint ezt azóta sem sikerült túllépniük (az egyéves évfordulón körülbelül 20 000 fő vett részt). A november 13-i párizsi terrortámadásokat követően mindössze 8-10 000 fő vonult fel, míg a legutóbbi, november 23-i tüntetésen becslések szerint 4750-5500 fő volt jelen, bár ezt a közösségi oldalon aktív támogatók, akik ott voltak, kételyekkel fogadják. A Pegida Facebook közösségi oldalán a november 25-i állapot szerint 181 871 követőjük van. Bővebben lásd: Geiges, Lars et al.: i. m. 20. o. és Dresden: Kameramann bei Pegida-Demo verletzt. *spiegel.de*, 2015. 11. 24.

25 *Morddrohung gegen Pegida-Organisator bestätigt*. *faz.net*, 2015. 01. 18.

26 Geiges, Lars et al.: i. m. 15. o.

27 *Sächsischer Minister trifft Pegida-Team: Auch Kathrin Oertel gehört zu Sachsen*. *spiegel.de*, 2015. 01. 26.

selőjük – állításuk szerint magánszemélyként – részt vett a hétfői felvonulásokon. A Pegida üdvözölte, hogy az AfD kész egyeztetni velük, és megemlítette, hogy örömmel vennék, ha a szász parlament többi párta is hajlandó lenne a tárgyalásra. Az egyeztetés folyamán a Pegidát foglalkoztató kérdésekről esett szó, többek között a bevándorlás aktuális helyzetéről, a belbiztonság területén sürgősen alkalmazandó változásokról, illetve arról, mik is a mozgalom pontos célkitűzései.²⁸ Az, hogy hajlandóak velük tárgyalni, elismerik őket és követeléseiket, a mozgalom sikerének egy újabb mutatója.

A kezdetben lazán szerveződött online-csoportból kialakuló mozgalom fejlődési stádiumának következő állomása az volt, amikor 2014. december 19-én hivatalosan is bejegyezték őket mint civil szervezetet.²⁹ Innentől fogva hivatalosan szervezatként működtek, bejegyzett működési szabályzattal és felhatalmazott képviselőkkel. A szabályzat szerint a Pegida egy közhasznú, pártpolitikailag független és vallási felekezethez sem köthető polgári szervezet. A mozgalom hivatalos célja, hogy a társadalom politikai érzékenységét és felelősségvállalását felébressze és motiválja. Ezt többek között vitafórumokkal, tájékoztató-felvilágosító kampányokkal és kulturális-továbbképzési rendezvényekkel kívánják elérni. A Pegida továbbra is igyekszik a hétfő esti séták békés, csendes jellegét fenntartani.

Lutz Bachmann és a vezetői „Tucat” (*Dutzend*) nem csupán egy mozgalmat hozott létre, hanem szinte egy egész „franchise-rendszer” épített ki, 2014. december óta ugyanis több német városban szervezték meg a helyi „GIDA-demókat”.³⁰ Csak azok számítanak valódi „GIDA-soknak”, akik elfogadták a Pegida által kihirdetett 19 pontos kiáltványt, és aláírták a felelősségvállalási nyilatkozatot. Bachmannék azonban élesen elhatárolódnak azon „GIDA-soktól”, akiknek vezetői nyíltan szélsőjobboldali nézeteket vallanak. Ezek a kisebb, Pegida mintára szervezett felvonulások agresszívabb hangvételűek, résztvevőik gyakran nyíltan szélsőséges-radikális nézeteket képviselnek, melyeknek hangot is adnak. Ilyen például a lipcsei „Legida”, ahol a tüntetők közel fele huligán szervezetek tagja, vagyis nagy eséllyel készek erőszakos cselekmények elkövetésére is.

A Pegida vezetői (Orgateam, Dutzend)

A mozgalmat hivatalosan egy 12 főből álló vezetői csoport irányítja (*Orgateam* – szervezői csoport), élén Lutz Bachmannal. A másik név, amely élénk kerül a Pegida kapcsán – annak ellenére, hogy már kilépett a szervezetből – a Pegida félhivatalos arca és szóvivője, Kathrin Oertel, a szervezők egyetlen női tagja. Mondhatni ők ketten voltak az egész mozgalom értelmi szerzői. A „Tucat”, ahogy a Pegida 12 fős vezetői gárdáját hívták az alapítás-kor, a következőkből áll: Lutz Bachmann, Kathrin Oertel, Siegfried Däbritz, Tom Balasz, Hamilton George, Stephan Baumann, Thomas Heimann, René Jahn, Thomas Tallaker, Frank Ingo Friedemann, Achim Exner és Bernard Volker Lincke. Néhányukat érdemes röviden bemutatni, hogy közelebb kerüljünk ahhoz, mi vitte rá őket, hogy megalapítsák a Pegidát, felfogatva ezzel a drezdai állampolgárok mindennapjait.

28 Geiges, Lars et al.: i. m. 12. o.

29 Geiges, Lars et al.: i. m. 13. o.

30 Ilyen többek között a lipcsei Legida, a bajor Pegida Bayern (Bagida), a Hoygida Hoyerswerda-ban, a Bārgida Berlinben és még hosszan sorolhatnánk.

Bachmann felvonulásokon elmondott nyitóbeszédéből (felszólítja a résztvevőket, hogy békésen, csendben vonuljanak fel; tartózkodjanak a skandalástól, és hagyják figyelmen kívül a felbukkanó riportereket és provokátorokat) arra következtethetnénk, hogy ő is csak egy az elégedetlen német állampolgárok közül, aki végre elegendő bátorságot gyűjtött ahhoz, hogy hangot adjon véleményének. A múltja, illetve online jelenléte, tevékenysége azonban másra enged következtetni. Mint a „Tucat” és a támogatók nagy része, ő is drezdai születésű, erősen kötődik tehát a városhoz és a régióhoz. Szakácsként kezdett dolgozni, de hamarosan „a drezdai páncéltörőként” (*Panzerknacker von Dresden*) vált hírhedtté, ugyanis 16 rendbeli betöréses lopással került bíróság elé, amiért 3 évre el is ítélték. A büntetés elkerülése végett Dél-Afrikába utazott, de a lejárt vízumja miatt vissza kellett térnie Németországba, így 14 hónapot börtönben kellett töltenie. Ezután még folyt ellene egy kokainbirtoklás miatti eljárás, illetve tartásdíj miatt is volt egy folyamatban lévő ügye. Ennyiből azonban még nem tudunk következtetni nézeteire, és nem kerülünk közelebb a válaszhoz, hogy miért alapította meg a Pegidát. Viszont egy gyors kutatás az interneten felfedi előttünk Bachmann online tevékenységét.³¹ A közösségi oldalakon többnyire nyilvános bejegyzései vannak, a profilján megosztott tartalmak mindenki számára láthatóak. Megosztásai, kedvelései között számos radikális, szélsőséges oldalt, cikket és bejegyzést találhatunk, mint például a *Politically Incorrect*, *Preußischer Anzeiger*, valamint összeesküvéselmélet-hívők és iszlámkritikusok által kedvelt és látogatott oldalak. Sokszor kritizálja a mainstream média egyoldalúságát, illetve a torzításait (a róla, valamint a mozgalomról megjelenő cikkeket egyformán hazugságnak tartja), a véleménynyilvánítási szabadság korlátozásáról beszél. Emellett gondosan ügyel arra, hogy hangsúlyozza, nem rasszista, nincsenek idegenellenes nézetei, amire számos török ismerőse is példa (az esküvői tanúja is egy török barátja volt). Miután közzétett magáról egy fotót, amin Hitlerként pózol, komoly ellenvéleményekbe ütközött, és le is kellett mondania a Pegida vezetői posztjáról.³²

Kathrin Oertel, mint a vezetők kimondatlan szóvivője, szintén szereti hangoztatni, hogy az ő és a Pegida nézetei a polgári középen helyezhetők el, és követőik liberális, konzervatív, teljesítményorientált és szabadságszerető állampolgárok. A „normális” átlagpolgár képét festve le magukról igyekeznek legitimálni gyenge lábakon álló ideológiájukat. Oertel egyébként üzleti tanácsadóként dolgozik, három gyermek édesanyja, de rövid kutatás után róla is kiderül, hogy hasonló az érdeklődési köre, mint Bachmann-nak.³³ Így nem meglepő, hogy ketten voltak a mozgalom megalapításának értelmi szerzői.

Siegfried Däbritz, aki még Bachmann esküvőjén is részt vett, egy biztonsági szolgálatot vezet, és ő felel a felvonulások biztonságának biztosításáért. Régebben szabaddemokrata-listás induló volt a meisseneni városi tanácsi (*Stadtrat*) választáson. Achim Exner is a biztonsági szektorban tevékenykedik: 2006-ig a Dynamo Dresden futballklub biztonsági főnöke volt, jelenleg egy ór- és biztonsági szolgálatot vezet, melynek a magánnyomozáson kívül az esemény- és vagyonvédelem a fő profilja. Thomas Tallaker CDU-s képviselő volt (Meissenben, mint Däbritz), vagyis még folyamatban van ellene a pártkizárási eljárás, mert nyíltan rasszista megjegyzéseket tett, illetve testi sértés miatt próbaidőn van.³⁴

31 Geiges, Lars et al.: i. m. 10. o.

32 Pegida-Gründer spielt Hitler *faz.net*, 2015. 01. 21.

33 Geiges, Lars et al.: i. m. 10. o.

34 Geiges, Lars et al.: i. m. 11. o.

Ezek alapján talán kevésbé meglepő az alapító tagok köre. A hasonló érdeklődés, munkakör, közös múlt megkönnyíti, hogy együttműködjenek, bár hosszú távon ez nem elegendő a mozgalom fenntartásához. Látni fogjuk, hogy tapasztalat hiányában élesebbé válnak a véleménykülönbségek, nézeteltérésekhez vezetnek, a mozgalom működése meginogni látszik, ami végül a Pegida szervezői gárdáján belüli szakadáshoz vezetett. Bár kétségkívül fejlődött a mozgalom, hiszen a lazán szervezett Facebook-csoportból eljutottak odáig, hogy hivatalosan is bejegyezték őket, sőt Bachmann tervei szerint 2016-ban párttá fognak alakulni.³⁵ Az ilyen profilú szerveződéseknel gyakran megfigyelhető egy professzionalizálódási folyamat. Ennek ellenére több szakértő szerint is prognosztizálható a mozgalom feloszlása, hiszen ahhoz, hogy egy szervezet hosszú távon működőképes maradjon, két lényegi feltételnek is meg kell felelnie. Először is szükség van egy markáns vezető személyiségre, másodsorban pedig konkrét elképzelésekre, vagyis jól meghatározott elérendő célokra.³⁶ A mozgalom megalapítását követő gyors sikereket beárnyékolta a vezetői gárdában fellépő nézetkülönbségekből adódó konfliktus, melynek kiváltója elsősorban Bachmann volt.

Bachmann-nak nem először gyűlt meg a baja a hatóságokkal, de mivel ő a mozgalom vezetője, nagyobb nyilvánosságot kapott az ügy. Előzetes eljárást indítottak ellene, mert uszító magatartást tanúsított egy 2014. szeptemberi Facebook-bejegyzésében, ahol is a menekülteket „egy rakás szemétnek”, „állatoknak” és „csöcseléknek” titulálta.³⁷ Továbbá feltöltött magáról egy képet közösségi oldalára, amelyen Hitlerhez meglepően hasonló külsővel pózol. Ez a meggondolatlan lépés vezetett ahhoz, hogy a sajtó és a többi vezetői tag nyomására le kellett mondania. Még azok az AfD-s képviselők is határozottan elítélték Bachmann megmozdulását, akik egyébként a mozgalom lelkes támogatói. Alexander Gauland, az AfD elnöke szerint az, aki ilyet tesz, többé nem lehet felelős 15 000 emberért.³⁸ Sigmar Gabriel szociáldemokrata képviselő ennél még élesebben fogalmazott: „Aki a politikában Hitlernek öltözik, az vagy meglehetősen idióta, vagy náci. Mindenkinek fontolóra kell vennie, vajon fut-e egy ilyen patkányfogó mögött!”³⁹ Bauchman lemondása nem volt azonban végleges. Mondjuk úgy, inkább visszavonult egy időre, és ezzel kiélezte a helyzetet a Pegida vezetői „Tucatjában”. Többen, élükön Kathrin Oertellel, úgy döntöttek, elhagyják a mozgalmat.⁴⁰ Indokként azt hozták fel, hogy nem tudnak tovább azonosulni a Bachmann által képviselt nézetekkel, megnyilvánulásaival, valamint sérelmezték, hogy a Hitler-botrányt követően nem mondott le ténylegesen és véglegesen. Továbbra is képviselőként felhatalmazott személyként szerepelt a szervezet alapító okiratában.⁴¹ Ezenkívül félnek a fenyegetésektől, valamint úgy érzik, szakmai hátrányuk származik abból, ha

35 „Pegida” will sich als Partei formieren, *faz.net*, 2015. 09. 15.

36 Geiges, Lars et al.: i. m. 119. o.

37 Pegida-Chef Bachmann tritt zurück, *faz.net*, 2015. 01. 21.

38 Uo.

39 Pegida-Gründer spielt Hitler, *faz.net*, 2015. 01. 21. Siegmur Gabriel a „patkányfogóval” vélhetően „A hamelni patkányfogó” legendájára utalt, amely szerint a 13. században a patkányoktól hemzsegő Hameln városában egy köpönyeges idegen bűvös erejű sípjával a Weser folyóba csalogatta a patkányokat, így pusztította el őket. Amikor viszont megtagadták tőle fizetségét, sípját újra megfújta, és 130 gyereket csalt magával a Koppel-hegybe, ahonnan soha nem tértek vissza.

40 A mozgalmat elhagyók közt volt René Jahn, Achim Exner, Bernd-Volker Lincke és Thomas Tallacker. *Streit über Bachmann eskaliert. Pegida bestätigt Oertel-Ausstieg*, *n-tv.de*, 2015. 01. 28.

41 *Führungsspitze von „Pegida” zerbricht*, *tagesschau.de*, 2015. 01. 28.

továbbra is támogatják a szervezetet.⁴² A fentebb említett okokból adódó törés átmenetileg megbénította a szervezet működését, ezért a legközelebbi hétfői demonstrációjukat le is kellett mondaniuk. Ennek fő oka a Bachmann-t ért fenyegetés volt. A szakadást követő első demonstrációra mindössze 2000 résztvevő érkezett.⁴³ Számos szakértő úgy vélte, ez a vezetési válság nem jelenti a Pegida végét, bár döntő fontosságú lesz, hogy sikerül-e újból felállniuk. Volt olyan is azonban, aki ebben a válságban a Pegida végének kezdetét látta.⁴⁴ Körülbelül egy hónappal Bachmann visszalépését követően, jobb alternatíva híján, titkos szavazáson újráválasztották a mozgalom vezetőjének.⁴⁵

Kathrin Oertel nem késlekedett sokáig, hiszen február elején már nyilatkozott arról, hogy új szervezetet alapított, ami polgárközelet és konzervatív nézeteket képvisel, politikailag pedig a CDU-tól jobbra helyezkedik el a politikai palettán. A szövetség a „Közvetlen demokrácia Európáért” (*Direkte Demokratie für Europa*) nevet kapta, és csupán 500 résztvevővel, de 2015. február 8-án megtartotta első tüntetését. Oertel hangsúlyozta, hogy nem a Pegida ellenében szervezkednek, sokkal inkább az aktív polgári részvételre és a közvetlen demokráciára koncentrálnak.⁴⁶ A közvetlen demokráciában az állampolgárok személyesen vesznek részt a közügyek gyakorlásában, nem pedig választott képviselő útján. A közvetlen hatalomgyakorlás népszavazás vagy népi kezdeményezés útján gyakorolható. Ezek előnye, hogy a döntések tükrözik a nép nagy részének véleményét, mindazonáltal lassítják a döntéshozatali folyamatot és költséges alternatívát jelentenek a választott érdekképviselettel szemben.

A hétfő esti séták

Már több mint egy éve majdnem minden hétfő este többezres tömeg gyűlik össze Drezda belvárosában, hogy részt vegyenek a Pegida által szervezett békés sétákon. A résztvevők száma változó, de az elmúlt évre visszatekintve összességében növekedett a támogatóik köre. Amennyiben a jelenlévők száma magasabb az elmúlt eseményen részt vettek számához képest, büszkén jelentik be, amit rendszerint ováció követ. Minden demonstráció szinte ugyanúgy zajlik le, állandó menetrendet követnek, hagyományt teremtve ezzel, mely tovább erősíti a résztvevők összetartozását, egy célért való küzdelmét.

Van néhány elem, amely minden alkalommal elhangzik, ezek képezik a Pegida-demonstrációk alapját, de emellett minden héten szó esik valami aktuális eseményről, amivel nem értenek egyet. Ha másról nem, arról tesznek említést, hogy a közmédia milyen hazugságokat állít a Pegida-vezetőkről és a mozgalom követőiről. A legfőbb sajtóorgánumokat és a közmédiát úgy, ahogy van, álságosnak, komolytalannak és inkompetensnek találják.⁴⁷ Meggyőződésük, hogy mindent szubjektívan, manipulatíván tesznek közzé, amivel megvezetik a társadalmat. Ezzel szemben az olyan forrásokat, mint például a *Politically Incorrect*, a *Politikversagen.de* vagy éppen a *Volksbetrug.de* oldalak, hiteles,

42 Bachmann sprengt Pegida – Demo am Montag abgesagt. *welt.de*, 2015. 01. 28.

43 Vom Facebook-Protest zur feindseligen Bewegung. *faz.net*, 2015. 10. 19.

44 Bachmann sprengt Pegida – Demo am Montag abgesagt. *welt.de*, 2015. 01. 28.

45 Lutz Bachmann wieder im Vorstand von Pegida. *zeit.de*, 2015. 02. 23.

46 Pegida-Abtrünnige gründen „Bündnis rechts von der CDU”. *zeit.de*, 2015. 02. 02.

47 Geiges, Lars et al.: i. m. 15. o.

objektív hírforrásoknak tartják, ezt propagálják követőik között. Létrehoztak egy „ellennyilvánosságot”, ami a közmédia ellentételezéseként az általuk képviselt és elfogadott „objektív” valóságot tükrözi.⁴⁸ Lutz Bachmann a beszédeiben is hangot adott annak, hogy elítéli az aktuális mainstream médiát, nem érdekli őket, hogy milyen lejárató kampányt folytatnak ellenük, hiszen az emberek rendelkeznek vagy hamarosan rendelkezni fognak olyan kritikai érzékkel, hogy más orgánumok után néznek majd, ahonnan hiteles, valós hírekből tudnak majd tájékozódni. Olyan szabad sajtót követelnek, amely mentes mindenfajta politikai nézettől és vallási befolyástól, függetlenül tudósít (pusztán tényközlésre szorítkozik), és több oldalról közelít meg, mutat be egy témát. Ezzel a retorikával egy újabb különbséget határoztak meg a mainstream médiát fogyasztók (a „tájékozatlanok”) és a Pegida által támogatott objektív médiából tájékozódók (a „tájékozottak”) között.⁴⁹ Elítélik azokat, akik kritikai szemlélet nélkül elhiszik, amit a közmédia eléjük tár, de remélik, hogy előbb-utóbb ezek az emberek is átlátják a szitán, és más források után néznek, hogy megismerjék az igazságot.

Mindig Lutz Bachmann beszéde nyitja meg az eseményt. Köszönti a résztvevőket, majd ismerteti a „házirendet”, azt, hogy milyen szabályokat kell betartaniuk azoknak, akik részt akarnak venni a Pegida-felvonuláson. Ilyen például az alkoholfogyasztás tilalma, valamint az, hogy a felvonulóknak a kutyákat, illetve sérülést okozó eszközöket otthon kell hagyniuk. Ahogy a kiáltványukban is megjelenik, a Pegida mindenfajta vallási fanatizmust, radikalizmust és erőszakot elítél, és ezek ellen fel is szólalnak, illetve a vallási fanatizmus áldozataira emlékezve egyperces néma csöndet is tartanak a beszédek előtt. Bachmann beszéde után a kilépéséig Kathrin Oertel következett, vagy a „Tucat” egy másik tagja, illetve egyéb meghívott „vendégelőadók” is rendszeresen megosztják véleményüket a tömeggel. Ezután következik a séta, majd a végén Bachmann felszólítja a tömeget, hogy békésen vonuljanak haza, lehetőleg kisebb-nagyobb csoportokban, nehogy valamilyen atrocitás érje őket. Majdnem minden felvonuláson előfordul ugyanis, hogy megjelennek baloldali, No-Pegida-tüntető, akik provokálni próbálják a résztvevőket, emiatt egyre több rendőrnak kell biztosítani a helyszínt. Az esetek többségében a rendőrség időben közbelép, meg tudják akadályozni a konfrontációt. Általában verbális szitkozódásig fajulnak az összetűzések, de például egy lipcsei Pegida-demonstráción öt tüntetőt támadtak meg az ellentüntető, mindannyian ellátásra szorultak.⁵⁰

A mozgalom egyéves évfordulójához közelítve megfigyelhető volt, hogy mind a demonstrálók, mind a felszólalók egyre szélsőségesebben viselkednek. Nő a veszélye a nyílt összecsapásoknak tüntetők és ellentüntető között, valamint a megjelenő transzparensz és a felszólalók beszédei is egyre nagyobb közfelháborodást váltanak ki.⁵¹ Egy októberi demonstráció során az egyik tüntető egy összetakolt akasztófával vonult végig a hétfő esti sétán, amelyen az állt, hogy Siegmund Gabriel és Angela Merkel számára foglalt. Lutz Bachmann pedig egyenesen a „mi berlini diktátorainkról” beszélt.⁵²

48 Uo. 91–92. o.

49 Uo.

50 Pegida-Anhänger gehen auf Flüchtlinge los, *faz.net*, 2015. 03. 02.

51 „Pegida” will sich als Partei formieren, *faz.net*, 2015. 09. 15.

52 Anhänger tragen Galgen „für Merkel und Gabriel” durch die Stadt *faz.net*, 2015. 10. 12.

A Pegida október 19-én ünnepelte első évfordulóját, amire Bachmann állítása szerint nagy nevekét hívott meg, hogy beszédet mondjanak. Ilyen volt a német–török származású, főleg szélsőjobboldali, köztudottan bevándorlóellenes írásairól híres Akif Pirincci is. „Természetesen lenne másik alternatíva. De sajnos jelenleg a koncentrációs táborok üzemén kívül vannak” – mondta Pirincci, aki ezzel azt sugallta, hogy koncentrációs táborok nyújthatnának megoldást a menekülthullám kezelésére. Beszéde miatt többen azonnal elhagyták a tüntetés helyszínét, ráadásul eljárás indult ellene népuszítás vádjával.⁵³ Thomas de Maizière szövetségi belügyminiszter az évforduló utáni nyilatkozatában a Pegidát erősen szélsőjobboldalinak titulálta.⁵⁴

A Pegida céljai

A Pegida vezetői sosem mulasztanak el egyetlen alkalmat sem, hogy hangsúlyozzák, elvetik az erőszakot, az erőszak alkalmazását, megvetnek minden jellegű radikalizmust és vallási fanatizmust – amellyel elsősorban az iszlám szélsőségesekre céloznak. Ezek a nézetek a felvonulásokon transzparenszek formájában is megjelennek. A vezetők által képviselt hivatalos állásponton kívül azonban a támogatók kisebb-nagyobb csoportjai közt, valamint a Pegida „franchise” szervezetei közt felbukkannak partikuláris érdekek, esetenként a követeléseket radikálisabb formában nyilatkoztatják ki.

A Pegida-mozgalom egyik lényegi eleme, hogy elveti a radikalizmus és vallási fanatizmus minden fajtáját, mindenfajta vallási fanatizmust és radikalizmust. Ennek legszembe-tűnőbb kifejeződése a Facebookon fenntartott oldalukon megjelenő profilkép. Ezen egy kis fekete ember látható, amint 4 piktogramot dob a szemetesbe: egy horogkeresztet, a Kurd Munkáspárt (PKK), az Antifasiszta Akció és az Iszlám Állam zászlaját.⁵⁵ A felvonulók is előszeretettel hordoznak magukkal különböző zászlókat, transzparenszeket, nyomatékossítva ezzel mondanivalójukat. A zászlók között számos nemzeti, tartományi zászló is megjelenik, de látható volt többek közt egy átlósan megosztott német–oroszló zászló is – kifejezve szolidaritásukat Oroszországgal. A transzparenszen a következőkhöz hasonló feliratok dominálnak: „Honvédelem az iszlamizáció helyett”; „Ne legyen saría Európában”; „Iszlám=Rákos daganat”; „Nem vagyunk nácik!”; „Németország már kellőképpen színes”.⁵⁶ Ezek nagyjából tükrözik, mit kíván a Pegida, bár egyes transzparenszek már túlmennek a jó ízlés határán. Az egyik ilyen, széles körű felháborodást kiváltó tábla a Merkel kancellárt csadorban ábrázoló kép volt, mely előtte az egyik német televízió csatornáján is megjelent.⁵⁷

A mozgalom akkor lépett a szervezettség következő szintjére, amikor tisztázták céljaikat és megfogalmazták követeléseiket, amik már nem csak az iszlamizáció veszélyeire koncentrálnak, és ezeket 2014. december 10-én nyilvánosságra is hozták.⁵⁸ A 19 pontból álló listát először közösségi oldalukon jelentették meg. Az első 14 pontot úgy fogalmazták

53 Pirincci provoziert mit „KZ” – Rhetorik in Asylkrise. *welt.de*, 2015. 10. 20.

54 Demo zum Pegida-Jahrestag: Polizei wird gegen Gewalttäter „konsequent durchgreifen”. *spiegel.de*, 2015. 10. 19.

55 Geiges, Lars et al.: i. m. 22. o.

56 Uo. 22–23. o.

57 ARD zeigt Merkel mit Kopftuch und sorgt damit für einen Sturm der Entrüstung. *focus.de*, 2015. 10. 05.

58 Positionspapier der Pegida. *i-finger.de*, 2015. 11. 03.

meg, hogy azt hangsúlyozzák, mi mellett áll ki a Pegida. Ezzel azt a látszatot akarták kelteni, hogy pontjaik olyan javaslatokat tartalmaznak, amelyek az aktuális politikai helyzet pozitív irányba történő megváltoztatását célozzák, és nem csupán az aktuális kormánypolitikát kívánják kritizálni, valamint figyelmen kívül hagyni.⁵⁹ A kiáltvány pontjai a következők:

1. A Pegida a háborús menekültek és a politikai, valamint vallási üldözöttek befogadása mellett van. Ez emberi kötelesség!
2. A Pegida amellett van, hogy az integrációhoz való jog és kötelezettség felvételre kerüljön a Német Szövetségi Köztársaság Alaptörvényébe.
3. A Pegida a háborús menekültek és üldözöttek decentralizált elhelyezése mellett van, ahelyett, hogy embertelen körülmények között menekültszállásokon helyezték el őket.
4. A Pegida a menekültek összeurópai kvótarendszer szerinti szétosztása mellett van, amely az EU-tagállamokat igazságosan terheli meg.
5. A Pegida a menekültkérelmek ellátásának csökkentése mellett van. (Túl sok menekült jut egy-egy szociális munkásra, így nem jut megfelelő ellátás a traumatizált embereknek.)
6. A Pegida a menekültügyi kérelmezési eljárás holland, illetve svájci modell alapján történő átalakítása mellett van, és annak bevezetéséig a Szövetségi Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal forrásainak növelését támogatja, hogy a kérvények benyújtásának és feldolgozásának idejét csökkentsék, és ezáltal lehetővé tegyék a gyorsabb integrációt.
7. A Pegida a rendőrség forrásainak növelése mellett és a létszámleépítés ellen van.
8. A Pegida a menekültügyi és kitoloncolási jogszabályok átalakítása mellett van.
9. A Pegida a zéró tolerancia mellett van a büntetett előéletű menedékkérők és bevándorlók esetében.
10. A Pegida egy nőgyűlölő, erőszakos politikai ideológiával szembeni ellenállás mellett van, ami nem irányul a Németországban élő, integrálódott muszlimok ellen.
11. A Pegida a svájci, ausztrál, kanadai és dél-afrikai minta alapján történő bevándorlás mellett van.
12. A Pegida a szexuális önrendelkezés mellett van.
13. A Pegida a keresztény-zsidó nyugati kultúra megtartása és védelme mellett van.
14. A Pegida a svájci mintára történő polgári döntések bevezetése mellett van.
15. A Pegida az alaptörvény-ellenes, tiltott szervezeteknek (mint például a Kurd Munkáspárt – PKK) nyújtott fegyverszállítások ellen van.
16. A Pegida a párhuzamos társadalmak és párhuzamos jogrendszerek (saríja) engedélyezése ellen van.
17. A Pegida ellene van ennek a „gender mainstreamingnek”, amit gyakran genderizációnak is neveznek, ami nyelvünk politikailag korrekt nemi semlegesítésére kényszerít.
18. A Pegida a radikalizmus ellen van, mindegy, hogy vallásilag vagy politikailag motivált.
19. A Pegida az uszító, gyűlöletkeltő prédikátorok ellen van, bármely vallási felekezethez tartozzanak is.

⁵⁹ Geiges, Lars et al.: i. m. 12. o.

A kiáltvány alapján azt mondhatjuk, hogy a Pegida, amikor új, szigorúbb szabályozásokat sürget, emberiességi és jogi szempontból elfogadja a háborús menekültek és elűzöttek befogadását, a „gazdasági menekülteket” azonban élesen elutasítja. Az újonnan érkezőktől elvárja az ország alaptörvényének maximális elfogadását és betartását, és ezzel egy időben a teljes és minél előbbi integrációt. Fontosnak tekintik, hogy a párhuzamos társadalmak kialakulását megakadályozzák. A Pegidáról írt tényfeltáró könyvben megjelent irányított interjúk során az egyik résztvevő úgy fogalmazott, hogy „a rossz emberek” – értsd: nem integrálható törököket, arabokat – engedik be az országba, akik párhuzamos társadalmakat építenek ki, aminek az a célja, hogy éket verjenek a német társadalomba, felőröljék a kultúrájukat, és „az iszlám végül átvegye a hatalmat”.⁶⁰ Volt, aki ennél is továbbment, és nem elégedett meg azzal, hogy a bevándorlóknak integrálódniuk kell a német társadalomba. A muszlim migránsoktól azt is megkövetelné, hogy kereszténnyé váljanak, ha Németországban akarnak maradni.⁶¹

A 2015. január 12-i felvonuláson bejelentettek egy 6 pontos, rövidített verziót, mely a politikai követeléseiket konkretizálta. Lutz Bachmann ebben a beszédében utalt az azt megelőző héten, január 7-én történt párizsi, a Charlie Hebdo szerkesztősége elleni terroristámadásra. Feltehetően a terroristámadás hatására az addigi legmagasabb résztvevőszámot érte el a Pegida, ugyanis becslések szerint 25 000 fő vett részt a felvonuláson.⁶² Bachmann úgy véli, ez újabb bizonyíték volt arra, hogy a Pegidának van létjogosultsága, érdemes az utcára vonulniuk, hogy a vallási fanatizmus ellen tüntessenek. A beszéd végén pedig felszólította követőiket, hogy legközelebb hozzák magukkal azokat az ismerőseiket, barátait, akik migrációs háttérrel rendelkeznek, hogy megmutassák nekik, hogyan zajlik és miről szól valójában egy ilyen felvonulás. Tették ezt azzal a céllal, hogy meggyőzzék a világot arról, nem iszlamofóbia, csupán a radikalizmust vetik el. Hiszen a társadalomba teljesen beilleszkedett muszlimok szintén elítélik ezt a fajta radikális magatartást, megvetik a terrorcselekményt elkövető személyeket. A Pegida követeléseinek lecsupaszított lényege a következő.⁶³

1. Olyan bevándorlási törvény kialakítása és elfogadása, amely a vitathatatlanul szükséges, minőségi bevándorlást szabályozza, és a jelenleg folyó, kontrollálatlan mennyiségi bevándorlást megállítja. Ennek kanadai vagy svájci mintát kellene követnie.
2. Az integrációhoz való jog és kötelezettség felvétele az alaptörvény rendelkezései közé. Ez a kötelezettség, amennyiben valóban megvalósul, automatikusan megszünteti az emberek iszlamizációval, a társadalomban nagy arányban megjelenő idegekkel és a német kultúra elvesztésével kapcsolatos félelmeket (Überfremdung).
3. Az olyan iszlamisták és vallási fanatikusok következetes kiutasítása, illetve Németországba való visszatérésük tilalma, akik hátat fordítottak országunknak, hogy szent háborújukat vívják.
4. A népszavazáson alapuló közvetlen demokrácia lehetővé tétele szövetségi tartományi szinten.

60 Uo. 106. o.

61 Uo. 108. o.

62 Uo. 20. o.

63 Sechs-Punkte-Plan soll Profil von Pegida schärfen. *stern.de*, 2015. 01. 13.

5. Az Oroszország ellen folytatott háborús hajszája vége és az európaiak békés egymás mellett élése anélkül, hogy az egyes EU-tagállamok Brüsszel ellenőrzése miatt veszítsenek saját parlamentjük felett gyakorolt hatalmukból.
6. Több forrás biztosítása Németország belbiztonságára, amibe beletartozik a rendőrség létszámleépítésének azonnali megállítása és a megnövekedett igényeknek megfelelően a szükséges, korszerű eszközökkel való felszerelése.

A 6 pont az előző, 19 pontból álló listához képest határozottabban, talán kissé agresszívabban is fogalmaz. Az első listában még csak arról volt szó, hogy mi mellett és mi ellen van a Pegida, itt pedig 6 pontból 4 követelésként jelenik meg. A lista magában foglalja a minőségi versus mennyiségi bevándorlást, valamint a jó muszlim-rossz muszlim dichotómiát és az ebből levezethető félelmet az iszlamizációtól, a túlzott, kontrollálatlan bevándorlás rosszallását és a nyugati kultúra fenyegetettségétől való aggodalmat. Ez a célok elfogadó pegidások mondhatni szelektíven rasszisták és xenofóbok, hiszen a jól képzett és a német, nyugati kultúrkört elfogadó, adaptáló, vagyis integrálódni hajlandó muszlimokat elfogadják. A muszlim bevándorlók miatt veszélyeztetve érzik Németországot, így több forrást követelnek a belbiztonság fenntartásához. A történet bonyolultabb ennél, hiszen nem lehet általánosítani és azt a következtetést levonni, hogy minden muszlim rossz, minden muszlim terrorista, ne engedjünk muszlimot az országba. Sajnos sokan így gondolkodnak: „Nem a migránsok jelentik a problémát, a probléma az iszlám”; „Jöhetnek a migránsok, ahányan akarnak, engem csak az iszlám zavar.”⁶⁴

E szűkebb célok között csupán két olyan pont szerepel, ami nem az iszlámhoz vagy a bevándorláshoz köthető. A 4. pontban a közvetlen demokrácia megvalósítását követelik. A közvetlen demokráciában az állampolgárok közvetlenül, nem pedig választott képviselők útján (közvetett vagy képviseleti demokrácia) vesznek részt a politikai döntéshozatalban, a döntéshozatal népszavazás vagy népi döntés által történik. Egy ilyen formában meghozott döntés a nép többségének akaratát tükrözi, biztosítva ezzel annak legitimitációját. A döntéshozatali folyamat azonban lelassul, és az állampolgárok esetleges hozzá nem értéséből adódóan nem biztos, hogy minden esetben a megfelelő döntések születnének meg. A következő pontban pedig az EU túlzott befolyása, irányító-ellenőrző hatalma ellen emelnek szót. A brüsszeli központú EU-bürokrácia működése szerintük ugyanis csökkenti az uniós tagállamok parlamentjeinek hatásköreit.

A Pegida vezetői a felvonulásokon elhangzott beszédek és a közösségi oldalukon nyilvánosságra hozott bejegyzések során több ízben elhatárolják a mozgalmat a többiektől. Egy „mi-ők”-dichotómia felállításával sok mindent el tudnak érni a csalódott, frusztrált tömegeknél. Egyrészt a „mi”-érzés összekovacsolja a támogatókat, megerősíti összetartozásukat, elősegíti a közös célért való küzdelmüket. Másrészt ezzel a folyamattal párhuzamosan bizonyos csoportokat kirekeszt a közösségből, a „mi”-ből, amivel megkonstruálja a „többieket”, akik „mások”, mint „mi”. A „többiek” testesítik meg a Pegida kollektív ellenségképét. Ez az általánosítás megkönnyíti a pegidások összefogását. Mindenki ellenség, aki nem tartozik hozzánk, akik nem „mi” vagyunk. Kiket is rejtenek pontosan a „többiek” a Pegida szerint? Elsősorban a muszlimokat, de leginkább a radikális, iszlám terroristá-

64 Geiges, Lars et al.: 107. o.

kat; az ellentüntetőket, akik főleg a baloldalt támogatják; a tájékozatlanokat, akik kételyek nélkül hisznek a mainstream médiának; a bevándorlást támogatókat, és azokat, akik nem tesznek semmit a menekültáradat megállítása érdekében, például Angela Merkel és Joachim Gauck.⁶⁵

A kormányzó koalíció nem fordít kellő figyelmet az emberek aggodalmára a bevándorlást és menekültügyet illetően, ezért sokan adnak igazat a Pegidának és támogatják nézeteiket, mert azt a látszatot keltik, hogy ők törődnek az emberek félelmeivel. Emiatt újból idegenellenes hangulat alakult ki Németország-szerte.

A tüntetők összetétele

Az első empirikus kutatás, amelynek a célja a Pegida támogatói körének jobb megismerése volt, a drezdai Műszaki Egyetem (*Technische Universität Dresden*) professzora, Hans Vorländer és kollégái által, az Alkotmány- és Demokráciakutatási Központ segítségével valósult meg 2015 első felében.⁶⁶ A kutatás eredményeire a Lars Geiges, Stine Marg és Franz Walter által írt könyv is utal, illetve saját kutatási eredményeiket is ismertetik. E két tanulmány eredményei empirikus adatok alapján rajzolják meg a Pegida támogatóinak profilját.

A tipikus pegidas tehát középosztálybeli, középkorú férfi (a megkérdezettek 74,6%-a férfi és 24,9%-a nő,⁶⁷ az átlagéletkor 47,6 év⁶⁸), aki vélhetően jól képzett (reáliskolát vagy főiskolát végzett), szászországi viszonyokhoz képest átlagon felüli jövedelemmel és munkahellyel rendelkezik (nagy valószínűséggel alkalmazotti pozícióban – a megkérdezettek 47,6%-a⁶⁹). Főként drezdai lakosok vagy a környékről valók, de szinte biztos, hogy szászországiak. Nagy részük nem tartozik semmilyen vallási felekezethez (71,8%-uk⁷⁰), és nincs pártpolitikai hovatartozásuk sem (62,1%-nak nincs pártkötődése⁷¹). A tüntetéseken részt vevők motivációira is kíváncsiak voltak, így megkérdezték őket az okokról, miért vesznek részt hétről hétre a hétfő esti sétákon. Több mint felük azt válaszolta, hogy elégedetlenek az aktuális politikával, közel 20%-uk a médiát és a nyilvánosságot kritizálta, körülbelül 14%-nak a bevándorlókkal és a menekültekkel szemben vannak fenntartásaik, és csupán 4,4%-uk hozta fel indokként a vallási vagy ideológiai motivációjú erőszak elítélését.⁷²

Lars Geiges és szerzőtársai „Pegida – Die schmutzige Seite der Zivilgesellschaft?” című könyvének nagy része a szerzők által készített kérdőíves felmérés eredményét és az irányított interjúkat dolgozta fel.⁷³ Ennek keretében készült egy nem reprezentatív online felmérés, ami a Vorländer-kutatáshoz hasonlóan a Pegida-tüntetések résztvevőinek jel-

65 Uo. 158. o.

66 Vorländer, Hans et al.: *Wer geht zu PEGIDA und warum? Eine empirische Untersuchung von PEGIDA-Demonstranten in Dresden, Schriften zur Verfassungs- und Demokratieforschung*, 2015/1. Zentrum für Verfassungs- und Demokratieforschung, Technische Universität, Dresden, 2015.

67 Uo. 44. o.

68 Uo. 43. o.

69 Uo. 47. o.

70 Uo. 51. o.

71 Uo. 52. o.

72 Uo. 58. o.

73 Geiges, Lars et al.: i. m.

lemzőit kívánta feltérképezni. Ebből az derült ki, hogy a tüntetésre járók nagy része férfi, több mint felük házasságban él, és már felnevelt legalább egy gyermeket. Átlagéletkoruk 44,2 év. Nem vallásosak, politikailag viszont aktívak – bár a résztvevők kétharmada akkor ment ki először tüntetésre –, nézeteik inkább jobbra húznak. Akik az előző választásokon a CDU–CSU jelenlegi kormánykoalícióra szavaztak, állításuk szerint a következő választásokon már az AfD-t fogják megjelölni, vagyis nincs pártkötődésük. Jelentős részük egyetemet vagy főiskolát végzett, magas jövedelemmel rendelkeznek.⁷⁴ Legfontosabbnak a joguralmat és rendet tartják, majd a nemzeti érdekek képviselését. A kisebbségek védelme és az egyenlőség iránt azonban alacsony érdeklődést mutattak.⁷⁵ Az elmúlt évek németországi tüntetéseihez képest eltérés, hogy a most utcára vonulók abszolút fogékonyak a politikára, aktív választókról beszélünk, akik informálódnak az aktuálpolitikáról lokális és globális szinten is, és véleményük is van az eseményekről – szöges ellentétben az elmúlt évek apolitikus, nem választó tüntetőivel. A felvonulásokon részt vevők legnagyobb hányada drezdai lakos, majd azok következnek, akik Drezda közvetlen agglomerációs övezetében laknak (75%-uk drezdai vagy annak környékéről jött), azután azok, akik Szászország egyéb részein, végül elhanyagolható arányban ugyan, de Németország más részéről is érkeznek résztvevők.⁷⁶

A részt vevő drezdai lakosok egy kérdőíves, illetve egy csoportos irányított beszélgetés során mindannyian szuperlatívuszokban beszéltek Drezdáról. Sajátos kötődés alakult ki városuk iránt, amire nagyon büszkék. Nem is laktak volna más német városban, hiszen úgy vélik, Drezda a legjobb mind közül. Ezenkívül véleményük szerint a szász emberekre jellemző, hogy ha elégedetlenek, harcolnak és összefognak, együttműködnek. Állításuk szerint már egy ideje „rossz érzésük” volt, elégedetlenek voltak a helyzettel, és „egy ilyen pillanatra vártak”.⁷⁷ Azoknak, akik még nem demonstráltak, több bátorságra volt szükségük, de amint meglátták, mennyien gondolkodnak hozzájuk hasonlóan, sajátos eufória lett rajtuk úrrá.⁷⁸ Részben ezekkel is magyarázható, hogy ennyien csatlakoztak a Pegidához, hiszen azzal, hogy újabb menekültszállást kezdtek építeni Drezdában, veszélyeztetve érzik sajátos kultúrájukat, illetve mostani életkörülményeiket. A megkérdezettek kétharmada elégedett jelenlegi személyes helyzetével.⁷⁹ Félnek attól, hogy a más nyugatnémet városokra és Berlinre jellemző állapotok fognak kialakulni, azaz Drezdának is lesznek olyan részei, ahol szinte már kizárólag bevándorló háttérűek fognak lakni. Ezenkívül az „Islám Állam” tevékenységének európai hatásaitól is félnek, valamint az orosz–ukrán konfliktus eszkalációjától, egy esetleges európai háború rémképétől.

Az, hogy stigmatizálták a Pegidát, és követőiket szélsőjobboldalinak állították be, a tömegek rosszallását váltotta ki, megerősítette őket abbéli hitükben, hogy továbbra is együtt vonuljanak Drezdában hétfő esténként, hiszen ők semmi olyasmit nem tapasztaltak, mint amit a média írt ezekről az eseményekről – nyilatkozták a megkérdezettek.⁸⁰ A torzított,

74 Uo. 51. o.

75 Uo. 52. o.

76 Uo. 157. o.

77 Uo. 84. o.

78 Uo. 85. o.

79 Uo. 51. o.

80 Uo. 86. o.

egyoldalú, hamis médiatudósítások miatt nem szívesen nyilatkoznak sem a résztvevők, sem pedig a vezetők – Bachmann külön megkéri a felvonulókat, hogy tartózkodjanak tőle, mert azzal árthatnak a mozgalomnak. Ezért kevés hiteles anyagra támaszkodhatunk, ha a Pegidáról többet szeretnénk megtudni, hiszen a rossz tapasztalatok miatt korlátozottan adnak interjút a vezetők, és azt is lehetőleg írásban.

A legközkedveltebb kommunikációs csatornájuk a Facebookon található csoportjuk, mert ezt a felületet ők szerkesztik. Azt és olyan formában tesznek nyilvánossá, amit és ahogyan ők preferálnak. A csatorna élénk viták terepe, a követők hosszasan szólnak hozzá minden közzétett tartalomhoz. Esetenként az ellenzők is belekeverednek egy-egy vitába. Megfigyelhető, hogy viszonylag éles hangvétélű, radikálisabb tartalmú bejegyzések, hozzászólások születnek. Itt adják ki magukból, amit a hétfői felvonulások alkalmával elfojtanak vagy csupán transzparensen megjelenő szlogenekként tűnnek fel. Gondosan ügyelnek arra, hogy még a szélsőségesség gyanúja se merüljön fel a mozgalommal kapcsolatban. De mint már említettem, vannak olyan magánszemélyek vagy szélsőséges szervezethez, párthoz köthető személyek is, akik fel-felbukkannak a Pegida-demonstrációkon, és messze nem a Pegida által hirdetett polgári közép eszméit vallják. Mi több, néhányan e személyek közül alkalmi vagy akár rendszeres szónokai is a hétfői eseményeknek. Ilyen például Stephane Pierre Roger Simon is, aki egy beszédében a jobboldali sajtóról, a saját népüket rasszistának nevező politikusokról és a menekültekre költött túlzott kiadásokról beszélt. Ezután a Pegida élesen elhatárolódott tőle, és Simon is bejelentette, hogy átáll egy másik szervezet támogatói közé. Ezt más esetben is megtette a Pegida. Michael Stürzenberger, aki a bajor Szabadság (*Die Freiheit*) nevű párt elnöke, valamint a Bagida (*Pegida Bayern*) mögött is ő áll, hetedmagával kisbusszal utazott Drezdába, hogy részt vegyen egy hétfői demonstráción, és hangsúlyozta, hogy magánszemélyként, nem pedig politikusként volt jelen. Ezenkívül a HogeSa huligánjai is rendszeres résztvevői a Pegida-sétáknak.⁸¹ A német közélet megosztó személyiségei közül többek között Jürgen Elsässer – a *Compact* főszerkesztője, aki összeesküvés-elméleteiről ismert –, illetve Udo Ulfkotte – aki a *Frankfurter Allgemeine Zeitung* közel-keleti tudósítója volt, és évek óta az iszlamizáció veszélyeiről beszél – a hétfő esték sztárjainak számítanak, szónoklataikat az egész tömeg éljenzi.⁸²

Idővel egyre többször sikerült szóra bírni a demonstrálókat, hajlandóak nyilatkozni a riportereknek, újságíróknak. Azokról a látszatra hétköznapi átlagpolgárokról, akik névvel vállalják véleményüket, rövid kutatómunka után ki lehet deríteni, hogy szélsőjobboldali, radikális tömörülések képviselői.⁸³ A Pegida rögtön megragadja az alkalmat, hogy tagadja, bármi köze lenne a szélsőjobboldalhoz, különösképpen a neonácikhoz; megvédi magát és vezetőit az őket ért vádaktól. Fontos hangsúlyoznunk, hogy ez a radikálisabb-szélsőségesebb réteg a támogatók csupán egy részét adja, a Pegida támogatóinak összetétele igen összetett, nem lehet általánosítani ez esetben sem. Mindazonáltal fennáll az a kockázat, hogy a csoport további részét is sikerül radikalizálniuk.

81 Uo.14. o.

82 Uo. 15. o.

83 Uo. 14. o.

Geigesék kutatása alapján támogatóik szerint népszavazás útján lehetne elérni, hogy mindenki tevékenyen részt vegyen a demokratikus döntéshozatalban, és valóban a nép akarata érvényesüljön, ne pedig egy szűk réteg érdekérvényesítése működjön (a demokráciát teljes mértékben a népuralommal azonosítják).⁸⁴ A népszavazás a nép döntő többségének akarát tükrözi, ami kellő legitimitást kell, hogy nyújtson a politikai döntések meghozatalához. A Pegida is úgy véli, hogy a német nép többségét képviselik – „Mi vagyunk a nép!” – így bármi, amit tesznek vagy követelnek, az teljesen jogszerű.⁸⁵ A közvetlen demokrácia megteremtésének fontos eleme még, hogy az emberek részt vegyenek benne, vagyis rá kell venni őket a politikai elköteleződésre, aktivizálni kell részvételüket a politikai színtéren. Továbbá kiemelkedően fontosnak tartják, hogy az a szekuláris demokrácia, aminek a megvalósítására törekednek, mentes legyen mindenfajta vallási befolyástól, vagyis egy „ateista népuralomnak” kellene érvényesülnie.⁸⁶

Egy pluralista demokráciához hozzátartozik még, hogy számos vélemény és ellenvélemény létezik egymás mellett, és ezek ütközése, ütköztetése természetes, sőt elvárt dolog (lenne). A Pegida követői úgy látják, hogy a német politikusokban nincs elég bátorság, hogy párbeszédet kezdjenek egy olyan szerveződéssel, aminek ennyire más nézetei vannak és ennyi kritikával illeti az aktuális rendszert.⁸⁷ A másik oldal (a kormány és a helyi politikusok) inkább azzal érvel a dialógus ellen, hogy egy rasszista-populista szervezetnek ne adódjon lehetősége a politikai párbeszédre: „A csőcseléknek nem szabad, hogy az a benyomása legyen, hogy csak elég hangosan és elég hosszú ideig kell lázongania, amíg behízelgi magát a politikába.”⁸⁸ Ha nem is érnek el számottevő sikert, akkor is sorozatos kellemetlenséget okoznak a regnáló pártkoalíciónak, élén Merkel kancellárral. A Pegida részéről történő folytonos panaszkodás, hogy kizárják őket a politikai diskurzusból, egyfajta önstigmatizálásként, önkirekesztésként is felfogható, melynek célja, hogy ezzel megerősítsék tetteik és követeléseik legitimitását.⁸⁹

Volt néhány résztvevő a beszélgetésen, aki egyetértett azzal, hogy a német társadalom széttöredezett, és ez a szakadék talán nem áthidalható. Véleményük szerint a haladás csak ellenálláson keresztül, súrlódásokkal tarkítva valósítható meg, az előrelépés a „valódi demokrácia megvalósítása” felé csak így lehetséges. Az interjúkon elhangzott, hogy szükséges lenne a jelenlegi választási rendszert is megreformálni, mert a pártdemokrácia sem szolgálja az ő céljaikat. A pártlistás választás a demokrácia eróziójához vezethet, ezért kellene konkrét személyekre, politikusokra szavazni.⁹⁰ Láthatjuk, hogy a Pegida követőinek véleménye, elképzelései a vezetők által meghatározott pontok mentén mozognak, de az interjúalanyok nyilatkozatai alapján azt is láthatjuk, hogy sokszor konkrétan és láthatóan radikálisabban jelennek meg.

84 Uo. 93. o.

85 A „Mi vagyunk a nép!” („*Wir sind das Volk!*”) felkiáltás szerves részét képezte az 1989-es hétfői demonstrációknak (*Montagsdemonstrationen*), ahol is az NDK politikai viszonyai ellen tiltakoztak. Ezek a tüntetések is hozzájárultak a berlini fal leomlásához és a két Németország egyesüléséhez. Sokan úgy vélik, hogy a jelmondat átvétele a Pegida részéről megfontolatlan, a mai helyzetre nem releváns.

86 Geiges, Lars et al.: 93. o.

87 Uo. 94. o.

88 Uo. 121. o.

89 Uo. 94. o.

90 Uo. 96. o.

Arról már volt szó, hogy miben mérhető a Pegida sikeressége, de vajon mi az oka annak, hogy ilyen rövid idő alatt ekkora tömeg aktív támogatását tudták mozgósítani? Először is, a szászok sokkal fogékonyabbak a politikára, aktívabban részt vesznek a politikai szférában, és jelenleg nem érzik úgy, hogy érdekeiket megfelelően képviselik a tartományi parlamentben. Az egész jelenség a szász szabadállam speciális politikai kultúrájának (*Sachsen-Spezifikum*) az eredménye.⁹¹ Másodszor, mivel ez a terület a német megosztottság idején szinte teljesen mentes volt a bevándorlóktól, az itt élő németek nem tanultak meg együtt élni a külföldiekkel, így most nehéz befogadniuk ezt a tömeget, fenyegetve érzik magukat. Végül pedig Drezda polgársága hagyományosan jobboldali konzervatív beállítottságú. Mindazonáltal feltételezhető, hogy ez csupán egy keletnémet jelenség, aminek hosszú távon nem lesz számottevő hatása a nyugatnémet tartományokra.⁹²

Hiába a tízezres részvétel a hétfői sétákon, a közhiedelemmel ellentétben Drezda nagy része nem nézi jó szemmel a Pegida tevékenységét, sőt a lakosság több mint 60%-a elutasítja azt – derült ki egy 2015. júniusi felmérésből, 52% pedig egyetértene azzal, ha befogadó központot építenének a menekülteknek a környékén. Azonban érzékelhető a helyi társadalomban egyfajta megosztottság is, hiszen a megkérdezettek 20,4%-a ellenszenvvel viseltetik a menedékkérőkkel szemben. A megkérdezettek között a fiatalabbak voltak az elfogadóbbak, és az is feltűnő volt, hogy a magasabban képzetek kevésbé voltak menekültellenesek.⁹³

A Pegida lehetséges besorolása a német politikai palettán

A Pegida mozgalom pártok fölötti szövetségként is szokta definiálni magát, olyan szervezetként, amely nem tartozik egyik politikai irányzathoz vagy párthoz sem. Rámutattak arra, hogy az aktuális politikai vezetés képtelen a lakosság bizonyos rétegeinek érdekeit felismerni és azokat a politikai döntésekbe átültetni, vagyis ezek a pártok valamilyen szinten csődöt mondtak, cserbenhagyták a lakosságot, emiatt álláspontjuk szerint „politikai klímaváltozásnak” kell bekövetkeznie Németországban. A szükségesnek vélt alternatívának a jelenlegi CDU–CSU-kormánykoalíciótól jobbra, de az NPD-től még balra kell elhelyezkednie a politikai palettán.⁹⁴ Ezt a vákuumot kívánja betölteni a Pegida az AfD közreműködésével. Leegyszerűsítésekkel élő retorikája, amely a valóságtól távol eső félelmekre, paranoiára épít és állandósítani igyekszik azokat a társadalomban, felettébb veszélyesnek bizonyul. Főleg azért, mert a Pegidát támogató tömeg nem más, mint frusztrált munkavállalók sokasága, akik úgy érzik, azért dolgoznak, hogy finanszírozzák a menekültek ellátását. Leginkább a középosztályból származók fogékonyak erre a retorikára, akik félnek a társadalmi ranglétrán való lecsúszástól (státuszvesztés rémképe), életkörülményeik romlásától.⁹⁵

91 Uo. 134. o.

92 Uo. 120. o.

93 *Mehrheit der Dresdner ist nicht fremdenfeindlich.* *welt.de*, 2015. 10. 21.

94 Geiges, Lars et al.: i. m. 124. o.

95 Csepeli György: A jobboldaliság diszkrét bája. In: Feitl István (szerk.): i. m. 27. o.

Amennyiben a politikai palettán kívánjuk elhelyezni őket, meglehetősen nehéz dolgunk akad. Szervesen nem tartoznak sehová, de ezzel egy időben kicsit mégis mindenhova illeszkednek. Nem fasiszták, mert elvetik az erőszakot, és az erős, központosított állami irányítással szemben a népi demokráciát helyezik előtérbe. Tény, hogy vannak xenofób, rasszista megnyilvánulásai, de ezek szelektívek, vagyis csak a bevándorlók bizonyos csoportjai ellen irányulnak. Azok ellen, akik nem hajlandók a nyugati keresztény-zsidó értékrendet magukévá tenni, és integrálódni a német társadalomba. Szélsőjobboldaliségük abban nyilvánul meg, hogy az integrálódni nem képes emberektől megtagadnának bizonyos jogokat, nem tekintik őket egyenrangúnak. A 20. század első felében elterjedt biológiai alapú rasszista nézetekkel szemben inkább a „kulturális fundamentalizmus” szolgál a rasszizmus motivációjaként. Mindaddig támogatják a plurális társadalmat, amíg az újonnan érkezők hajlandók teljesen – nyelvi, vallási téren és a társadalmi értékek, hagyományok tekintetében egyaránt – integrálódni. Ebből következik, hogy erős bennük a nacionalizmus, ami tovább erősíti bennük a „mások” kirekesztését. A demokráciaellenesség mint szélsőjobboldali elem csak a jelenlegi forma és működés ellen irányul, céljuk a nép által irányított közvetlen demokrácia megteremtése. A Pegida a jobboldali radikalizmus ideológiájához is besorolható, hiszen erőteljes populistá retorikájának fontos eleme a bűnbakképzés, ami minden radikális mozgalomban megjelenik. Hiszen ha legyőzik az „ellenséget” – a bűnbakot, aki a világban jelenlévő rosszról tehet –, megvalósulhat az általuk hirdetett jobb jövő. Fontos továbbá, és erre eddig egy-két „balesetet” leszámítva a Pegida kínosan ügyelt, hogy a tüntetéseik során, valamint nyilatkozataikban a törvényesség határán belül mozogjanak. Miközben az online jelenlét segítségével sikerült egyfajta szervezetségi fokot elérniük, annyiban eltérnek a szélsőjobbtól és a radikálisoktól is, hogy képesek voltak rávenni a regnáló politikusokat, hogy hajlandók legyenek politikai párbeszédet folytatni velük. Más ilyen beállítottságú csoportnak általában alacsony a szervezetségi foka, és nem kap kellő nyilvánosságot sem (szimplán figyelmen kívül hagyják őket mind a médiában, mind a politikában), így nem képesek érzékelhető hatást kiváltani.

A Pegida elmúlt évére visszatekintve azt mondhatjuk, hogy ideológiájukat nem képesek mindig ésszerűen és következetesen tálni. A fenti kísérlet arra, hogy egyértelműen be tudjuk sorolni a mozgalmat a politikai jobboldal csoportjai, mozgalmi vagy pártjai közé, nem mondható sikeresnek: újszerű, „hibrid” jobboldali mozgalmat látunk, ami az eddigi jobboldali alternatívákból neki tetsző elemeket összeválogatva próbált meg újat létrehozni, de ez a kísérlet még nem forrott ki teljesen. A mozgalom a társadalmi elégedetlenség különböző elemeiből táplálkozik, de még ma is gyenge lábakon áll. Jelenleg táptalajt és támogatást jelent a menekültválság, az „Iszlám Állam” romboló tevékenysége és terrortámadásai, azonban amennyiben nem képesek az univerzálisan elfogadott normákhoz mérten „szalonképes” retorikát alkalmazni Németországban, valamint az Európai Unióban is elfogadható politikai programmal előállni, a mozgalom hosszú távon nem lehet sikeres.

Összegzés és következtetések

Szélsőséges, radikális politikai nézetek minden társadalomban léteznek, de jellemzően marginalizálódnak, az állam politikai életére nincsenek jelentős befolyással. Ez a trend azonban bizonyos folyamatok hatására változhat, ahogy azt Németországban tapasztalhatjuk. Alig több mint egy éve jelent meg Németország hétköznapijaiban a Pegida-mozgalom (Európai Hazafiak a Nyugat Iszlamizálódása Ellen), amely hétfő esti sétával összekötött demonstrációin kívánt szót emelni Németország, valamint a Nyugat iszlamizációja ellen. Fő követelésük a németországi muszlim közösségek teljes körű integrációja. Amennyiben a bevándorlók nem tudnak vagy nem kívánnak integrálódni, az ország elhagyására szólítják fel őket. Nem felejtik el azonban megemlíteni, hogy mindenfajta vallási és politikai radikalizmust elvetnek, ők maguk pedig a polgári közepet erősítik. A háborús körülmények elől menekülők (a menekültstátuszt jogosan kérelmezők) befogadását elfogadják, hiszen ez emberi kötelességünk, a gazdasági bevándorlókat viszont nem látják szívesen. Az integrációs hajlandóság függvényében lényegében az integrálódó „jó muszlim” – szegregálódó „rossz muszlim” dichotómia mentén osztják fel a muszlim közösségeket.

A bevándorló- és iszlámellenesség mellett erős kritikával illetik az aktuális német kormány egyes tagjait (Angela Merkel kancellárt, Joachim Gauck államelnököt), azok lépéseit, illetve a jelenlegi bevándorlók hullám kezelésével kapcsolatos intézkedéseiket. Követeléseik között szerepel továbbá a közvetlen demokrácia bevezetése, ami több beleszólást engedne az állampolgároknak a politikába. Véleményük szerint a népszavazás gyakori alkalmazásával a politikai döntések a nemzet többségének akaratát tükröznék, ami ezáltal legitimálná a döntéseket.

A Pegida a „hazug sajtó” (*Lügenpresse*) ellen is szót emel. A mainstream média szerintük ugyanis torzított, hamis képet festve tudósít, ami félrevezeti az embereket. A mozgalom vezetői szerint az állampolgároknak több kritikával kellene illetniük a német közmédia híradásait, és több forrásból kellene információt gyűjteniük. A Pegida arra szólítja fel a „hazug sajtót”, hogy objektíven tudósítson, egy-egy eseményt több oldalról mutasson be, ne a véleményformálásra koncentráljon, hanem szorítkozzon az információátadásra.

A felvonulások során, illetve nyilatkozataikban, közösségi oldalukon a törvényesség kereteit betartva és a szélsőségességet kerülve nyilvánulnak meg, ami miatt sokak számára vonzóvá válnak az általuk hangoztatott célok. Retorikájuk főleg olyan problémákra koncentrálnak, amelyek a német társadalomban régóta frusztrációt okoznak, félelmet keltenek, de az aktuális politikai vezetés ezeket figyelmen kívül hagyja.

Az első empirikus kutatások kimutatták, hogy az átlagos Pegida-demonstráló olyan középosztálybeli, középkorú férfi, aki vélhetően főiskolai vagy egyetemi diplomával rendelkezik, alkalmazottként dolgozik, és a drezdai átlagnál magasabb jövedelemmel rendelkezik. Az irányított interjúk során kiderült, hogy egyes tagok véleménye szélsőségesebb, keményebb kritikákat fogalmaznak meg, mint amit a Pegida vezetői hivatalosan képviselnek. A demonstrálók kisebb hányadát teszik ki, de előfordulhat, hogy a jövőben a szélsőséges nézetűek hatással lesznek a békés felvonulók magatartására.

Az elmúlt évek világpolitikai eseményei, mint például az orosz–ukrán konfliktus, a Közel-Keleten zajló események, melyeknek meghatározó oka az „Iszlám Állam” szíriai

és iraki tevékenysége, illetve az emiatt meginduló menekültáradat, mind hozzájárultak a Pegida „sikeréhez”. Az elmúlt hónapokban érkező rekordszámú menekült, ami meghaladja Németország és az Európai Unió felvevőképességének és kapacitásának határait, tovább erősíti pozíciójukat, növeli támogatóik számát. A november 13-i párizsi terrortámadásokat követően az „Iszlám Állam” magára vállalta az eseményeket, melyeket párizsi és brüsszeli lakásokban terveztek meg. Az elkövetők között nemcsak francia állampolgárok voltak, hanem a mostani menekülthullámmal érkező szír menekült is. A radikális iszlám európai jelenléte ugyancsak kedvez a Pegidának, a menekültekkel érkező szír elkövető még inkább a Pegida által képviselt elveket, követeléseket támasztja alá. Az ehhez hasonló események következményeként nemcsak a békésen felvonuló emberek számának növekedésével kell számolnunk, hanem a szélsőjobboldali csoportok aktivizálódásával is, amelyek akár erőszakos cselekmények végrehajtására is képesek. Az idegengyűlölet és rasszizmus ismét megjelent Németországban, nagyrészt a most érkező menekültek, bevándorlók ellen irányul (menekültszállások rongálása). A menekülthelyzet koordinálása, mielőbbi megoldása kardinális kérdés, különben a verbális radikalizmus könnyen erőszakos atrocitásokba csaphat át.

A Pegida az elmúlt egy évben látványos fejlődésen ment keresztül, hiszen egy lazán szervezett mozgalomból mára több tízezres támogatottságra tett szert, és 2016-ban várható a pártalapításuk is. A német kormánynak sürgősen lépnie kell a menekülthullám kezelésére, illetve az elégedetlen, frusztrált tömegek megnyugtatóására, hogy ezzel lecsillapítsa a rasszista-xenofób hangokat, és megakadályozza az erőszakos cselekmények elterjedését, megállítva ezzel egy olyan folyamatot, amely a Németországban az 1970-es és 1990-es években érzékelhető gyűlölethullámhoz hasonló állapotokhoz vezethetne.